

De sociëteitsbode komt met grote tegenzin dichterbij, een doek om zijn neus en mond gewikkeld. Met een kleine koevoet wrikt hij het deksel voorzichtig los. Vrijwel direct nadat de eerste centimeter speling zichtbaar wordt, ontsnapt er een penetrante, rijpe geur uit de kist. Uit twintig vestzakken komen snuifdozen in allerlei vormen en maten tevoorschijn. Snorkende geluiden vullen de zaal van de Vereniging van Kunsten, Fabricage en Handel.

‘Een bijdrage uit Melbourne,’ zegt de voorzitter met geknepen stem en tranen in zijn ogen. ‘Twee schapenhammen, verpakt in katoen, verzonken in steenkool, en verzegeld in een met blik bekleed krat.’

Het houten deksel komt los. Uit het kolengruis tilt de bode een vormeloze zwarte, met stof en touw omwikkelde homp, die met een slappe bons op de tafel valt. Vocht druppelt tussen de naden van het textiel vandaan. Een enkele made ontsnapt. Onder het katoen beweegt het heftig, alsof het schaap nog leeft. De stank is overweldigend.

Na een korte knik van de voorzitter ploft de ham terug in het koolstof en timmert de bode haastig het deksel weer vast.

‘Haalt u maar weg, ja...’

De walmende kist verdwijnt.

‘Hier moet nog wat aan verbeterd worden,’ zegt de voorzitter na een moment van stilte, waarin niets anders te horen is dan het suizen van de gaslampen en het kletteren van de hagelstenen op het ronde daklicht.

Men zwijgt, de blik gericht op de zwarte rechthoek van steenkool die de duivelskist heeft achtergelaten.

‘God geve dat we snel een oplossing vinden.’

A/B DE GAZELLE, DE NOORDZEE

6 oktober 1876

De *Gazelle* vaart met een stevige halve wind naar het westen. Van het mooie weer dat hen vanaf de Hollandse duinenkust heeft vergezeld is niet veel meer over dan een lichte streep aan de horizon. Golven slaan met korte klappen tegen de romp; een dik wolkendek heeft zich tussen zon en zee gevormd.

Marinus Pipping heeft de weersomslag zien aankomen en zeil in laten nemen. Hij is voorbereid; de overtocht moet vlekkeloos verlopen. Vlekkeloos.

‘Koers, Christiaan?’

‘Precies dezelfde als twee minuten geleden.’

Marinus voelt hoe de welverdiende sneer zijn wangen verwarmt. Hij moet stoppen met houvast te zoeken in wat hij al weet. ‘Dank je.’

‘Hoe vaak heb je de reis naar Londen nu al gemaakt?’ vraagt de stuurman, niet onvriendelijk. ‘Tien, twintig keer?’

‘Nog nooit als kapitein.’

‘Engeland ligt nog steeds waar het lag.’ Christiaan Bik wijst met zijn pijp naar de horizon.

‘Je weet best wat ik bedoel.’

Het had zo mooi moeten zijn. Het logische verlengde van zijn loopbaan. Het einde van de intense jaloezie die hij voelde als hij de *Gazelle* in handen van een ander zag. Maar nu... nu hij daadwerkelijk heer en meester van het schip is, voelt hij zich eenzaam en niet in staat om zijn grote droom te omarmen, als een eekhoorn met een kokosnoot.

De wind trekt verder aan en de *Gazelle* helt krakend over.

Schuimkoppen verschijnen uit het niets en een eerste golf slaat over het dek; tijd om de passagiers naar hun verblijven te sommeren. Hij wenkt bootsman Foudraine. Die doet eerst alsof hij het niet ziet, maar hij sjokt uiteindelijk naderbij en krijgt zijn orders. Peinzend kijkt Marinus hem na.

‘Je gaat fouten maken,’ zegt Bik, alsof hij in Marinus’ hoofd kan kijken. ‘De vraag is alleen welke. Niemand is onfeilbaar, ook een scheepskapitein niet.’ Hij klopt zijn pijp uit in zijn hand. As en tabaksresten verwaaien in de aanwakkerende wind. ‘Je eigen oom, Willem Pipping, heeft het gepresteerd om de hele reis van Amsterdam naar Batavia, en weer terug, zo blauw als een reiger te blijven. Kapitein Janssons van de *Peleus* is een godsdienstwaaninnige. Keeman is altijd ziek...’

Bik onderbreekt zijn opsomming om ‘Schiet op, man!’ tegen Foudraine te roepen, en gaat dan door: ‘De La Haye kan niet zeilen. Beyens kan niet van de scheepsjongens afblijven...’

Marinus vindt maar weinig steun in de woorden van zijn vriend en stuurman, anders dan de wetenschap dat de rang van kapitein blijkbaar een vrijbrief is om met heel veel weg te komen.

Het weer slaat nog sneller om dan eerder ingeschat. Loodgrijze wolken jagen langs de hemel, onweer rommelt onder het toenemend gieren van de wind langs de stagen, masten, zeilen. De eerste regendruppels slaan in zijn gezicht. De *Gazelle* helt nog verder over, alsof Gods vinger tegen de mast duwt.

Een recht vanachter inkomende golf slaat de roerganger het roer uit handen en het schip maakt een hevige slinger. Direct daarop gilt een vrouwenstem: ‘Michieltje!’

‘Man overboord!’ schreeuwt Foudraine.

Marinus rent naar de reling van de kampanje. Hij ziet een vrouw in een doorweekte jurk ver over de verschansing hangen. Ze blijft doorgillen en in de golven wijzen. Matrozen rennen overal vandaan het dek op, verwachtingsvol kijkend naar hun kapitein. Naar hem. Ze willen orders.

Reddingsboei overboord, sloep klaarmaken, davits bemannen en de zeilen losgooien. Pipping denkt het, wéét het, binnen een seconde en zonder twijfel. Maar hij krijgt het zijn mond niet uit. Hij staat als aan het dek genageld, sprakeloos.

Bik smeekt hem met zijn ogen: zeg iets! De bemanning is met stomheid geslagen; dit hebben ze nog nooit meegemaakt. Foudraines blik is eerder spottend, uitdagend: *Kom op, dan...*

In een flits herinnert Marinus zich zo'n zelfde blik, in een bordeel op Formosa, jaren geleden, toen hij tijdens een greep in de diepe, naar patchouli geurende gewaden van een prostituee tot zijn verrassing een erecte penis aantrof – glad en hard als een handspaak. De eigenaar, een jongen met geolied zwart haar, kohlomrande ogen en een glimlach om de geverfde lippen, had hem op exact dezelfde uitdagende wijze aangekeken: *Kom op, dan...*

Seconden kruipen voorbij, het schip schiet met vaart vooruit door de golven. Het gillen van de vrouw gaat door. Achter het schip ziet Marinus een menselijk figuurtje in het groene zee-water verdwijnen. De orders zoemen door zijn hoofd als wespen in een afgesloten fles. Zwak maakt hij een handgebaar, in de hoop dat het opgevat wordt als: jullie weten wat jullie moeten doen.

'Verdomme,' vloekt Bik. 'Reddingsboei overboord! Sloep klaarmaken en davits bemannen! Zeilen los, de vaart moet eruit!'

Bik stampst weg. Matrozen sjoeren met takel en blok de sloep uit de kromgebogen stangen waarin hij is opgehangen. Scheepsjongens schieten het want in naar de zeilen. De vrouw is hees en hysterisch, een matroos houdt haar vast en zorgt ervoor dat ze niet wordt meegesleurd door het nog steeds over het dek slaande water. Vijftig meter achter de *Gazelle* wordt een moment lang een door schuim omkranst kindergezicht zichtbaar – om dan weer in de golven te verdwijnen.

De vallen schieten los, zeilen klapperen, het schip mindert

snel vaart. Een eerste sloep is al half buitenboord. Marinus staat alleen op de kampanje als een verbannen Bonaparte. Niemand kijkt naar hem, niemand vraagt hem iets – hij had er net zo goed niet kunnen zijn.

Even later ligt de *Gazelle* bijna stil en met een klap plonst de sloep in zee. Toch is het schip in die luttele minuten zeker honderd meter doorgevaren. Hij ziet de bootsman gebukt over de riemen, de massieve spieren zijn van een afstand zichtbaar. Het kind is verdwenen.

Alsof Hij een steentje bij wil dragen aan de reddingsactie, breekt het wolkendek plotsklaps open en zwiept de zon als een zoeklicht over de golven. *Daar!* De vrouw gilt en wijst. De mannen in de sloep hebben het ook gezien. Enkele minuten later is het kind in de boot gehesen. Het beweegt, ziet Marinus.

Hij wacht tot de drenkeling aan boord is gebracht en door zijn moeder in de armen wordt gesloten. Tot hij zeker weet dat het kind het overleefd heeft. Dan verlaat hij het dek.

Maar de rust die de beslotenheid van zijn kajuit hem gebruikelijk geeft – omringd door mahoniehout en koper, zijn potkacheltje, de jeneverkaraf, de geur van manillatabak – blijft uit. De zitting van het bankje voelt bobbelig en ongemakkelijk. Zijn sigaar smaakt niet meer. Het dringt tot hem door aan welke catastrofe hij is ontsnapt. Zijn onvergeeflijke gedrag had een kind de dood in kunnen jagen.

Hij voelt hoe er zeil wordt bijgezet en de *Gazelle* krakend weer vaart maakt. Het ruisen van het zeewater langs de scheepshuid verheft. Het slingeren verdwijnt. *Ze varen weer.*

‘Kapitein Pipping?’

Voor de deur van zijn kajuit staat een jongetje, zijn haar nog nat en zijn gezicht spierwit. Naast hem een forse man, onberispelijk gekleed, de glimmende hoge hoed als een stoompijp op de schedel.

‘Mogen wij...?’ De man gebaart naar de kajuit.

‘Natuurlijk. Vergeeft u me.’ Zelfs de regels der etiquette ont-schieten me, denkt Marinus. Als een boer laat ik de man op mijn deurmat staan. ‘Neemt u plaats.’

De man gaat zitten en haalt een zilveren sigarenkoker uit zijn binnenzak. ‘Een sigaar, mijn beste?’ Zonder op antwoord te wachten presenteert de bezoeker hem een Flor de Morales zo dik als een dukdalf. Ze steken op. Het interieur van de bescheiden kapiteinshut verdwijnt vrijwel direct achter een gordijn van sigarenrook.

‘Ter zake,’ zegt de man. ‘Uw zeemanskunst en uw daadkracht hebben het leven van mijn zoon gered. *Fair and square.*’

De aan de golven ontfutselde jongeling zit nog narillend in de grote kapiteinsstoel. Twee dunne benen hangen als eindjes touw naar beneden. Even geleden vocht hij daarbuiten in zee nog voor zijn leven. Een merkwaardig idee.

‘Ik wil u daarvoor complimenteren en tevens mijn innige dankbaarheid uitspreken, ook namens mijn vrouw, de moeder van Michiel. Ik ben van zins een brief van aanbeveling aan de rederij te sturen en daarin de loftrompet over uw dappere verrichtingen te steken. Maar... ik wil u ook persoonlijk belonen.’ Hij haalt een chequeboek uit zijn binnenzak. ‘Heeft u een penhouder?’

Als vader en zoon zijn verdwenen en de inkt op de cheque reeds lang is opgedroogd, staart Marinus nog altijd door de patrijspoort naar buiten, naar de op en neer gaande horizon; naar de zee die neemt en geeft.

De kust van Engeland glijdt voorbij in het maanlicht.

Land: *ten opzichte van de zeeman, al wat geen water is*, herinnert Marinus zich de omschrijving van de heer Jacob van Lennep.

De loods, Jones, heeft rood haar, een warrige baard, een verweerd gezicht en bruine tanden. Hij is nauwelijks te verstaan als hij de roerganger een koerscorrectie toesnauwt. Marinus is

overbodig; het schip is hem uit handen genomen. Slechts informatie wordt er van hem verlangd.

‘Naam schip?’

‘*Gazelle*.’

‘Tuigage?’

‘Clipper, volgetuigde driemaster.’

‘Lengte?’

‘50 meter.’

‘Tonnage?’

‘813.’

‘Zeiloppervlak?’

‘1564 m².’

‘Eigenaar?’

‘Rederij Weber & Zoon.’

De heer Jones noteert alle gegevens in een beduimd schriftje. ‘*Gazelle*’ moet voor hem gespeld worden. Dan bergt hij het papier weg en zwijgt. In stilte kijken ze naar de driftig stomende sleepboot van de ‘Londen en Dover’-maatschappij die hen in de richting van de Downs trekt.

Uren later heeft de dageraad de mist en de maan verjaagd en schittert de zon in een kalme deining.

Marinus gooit de peuk van zijn sigaar in zee. ‘Duizend gulden, Christiaan.’

De ander kijkt op. ‘Duizend gulden?’

‘Zo groot is de dankbaarheid van een vader jegens een kapitein die daadkrachtig zijn enige zoon van de golven heeft gered.’

Bik fluit bewonderend.

‘De helft is voor jou.’

Marinus heeft grondig over de verdeling nagedacht. Alles aan Bik geven was eerlijker geweest, maar betekende totaal gezichtsverlies. Delen met de bemanning idem dito. Het bedrag verzwijgen en alles zelf houden kreeg hij niet over zijn hart.

Doneren aan het zeemanshuis of het weduwen- en wezenfonds? Nee, daarvoor was hij niet sterk genoeg – de helft van duizend gulden stond gelijk aan drie maanden salaris.

Ik weet niet wat ik had moeten doen als het kind verdronken was, denkt hij. En hoe zal het me de volgende keer vergaan? Zelfde situatie, zelfde omstandigheden. Breng ik dan ontroostbare ouders aan wal?

Het werk van loods Jones zit er bijna op. Behendig manoeuvreert hij de *Gazelle*, met een driecents bolknak voor de laagwaardige bezoeker tussen zijn tanden, tussen de schepen die de drukke rede bevolken door. Het silhouet van Londen dijt uit. De zeemanskerk van Wapping wordt zichtbaar in een jungle van fabrieksschoorstenen en scheepsmasten.

Ze zijn er.

Marinus streelt opgelucht het gladde hout van de reling. *Ik hou meer van dit schip dan van mijn vrouw*. Een losse zin die hem te binnen schiet en hem verbaast. En ook weer niet.

2

KEMPSFORD GARDENS, EARLS COURT, LONDEN

13 oktober 1876

Met een klap gooit Stella de deur van het souterrain achter zich dicht. Dan rochelt ze diep en spuugt een ferme klodder speeksel tegen het hout.

‘En mogen de kloten onder je syfilitische pens vandaan rotten, Dumbarton!’

Een moment lang kijkt ze met voldoening de oester na die langzaam naar beneden glijdt. Niemand reageert. Dat had ze ook niet verwacht. Met haar valies in de hand bestijgt ze het stenen trapje en laat dan haar betrekking achter zich met de tred van een ontketende slavin. Terwijl ze door de nieuw gebouwde wijk loopt – met de grote huizen, het glimmend geverfde houtwerk, de vers aangeplante boompjes die hun eerste blaadjes laten vallen – gaat ze haar lijstje af. Ontslag nemen bij de Dumbartons. Dat heeft ze zojuist gedaan. Haar moeder en het ouderlijk huis vaarwel zeggen. Nog te doen. En verder? Emma. Het kerkhof van Bethnal Green. Nog meer afscheid.

Ze heeft niet echt ontslag genomen bij de Dumbartons. Ze is gewoon weggegaan. Zonder referenties – zodat ze een emplooi als dienstbode verder kan vergeten – maar ook zonder spijt. Sinds ze de beslissing heeft genomen kan het haar niets meer schelen, en bleek het onmogelijk om nog maar een seconde langer het geblaas van de kok over eksterogen, waterige ontlasting en in tandvlees geknapte abcessen aan te horen. Of om zich over alles en niets door mevrouw te laten berispen. Natúúrlijk vroeg ze ’s zondags vrij om naar de kerk te mogen, en natúúrlijk ging ze daar niet heen maar gebruikte ze die tijd om in Petticoat Lane naar jurken te kijken. Dat deed toch iedere dienst-

meid in heel Londen? En nu is ze verlost van haar werkgevers. Ze is vrij. Het bloed bruist haar als ginger ale door de aderen.

Met geld dat ze eigenlijk niet kan missen – maar wat maakt het uit – koopt ze een kaartje voor de nieuwe ondergrondse spoorlijn naar Blackfriars. Een reis die haar van het zonnige Earls Court naar de sepiakleurige nevelen van het centrum voert.

Op het eindpunt stapt ze uit. Ondanks het vroege middaguur branden de gaslampen al en is het door de fabrieksrook donker genoeg om onder een koets te komen. Tussen de penetrante lucht van bruinkool en paardenpoep vangt ze een flard van de herfst op, van paddenstoelen en aarde.

In Aldgate High Street ontwijkt ze met een sprongetje een fietser die als een fantoom uit de mist opdoemt. Een tweede fiets ratelt voorbij. En een derde. Een bespottelijk vermaak, die wanstaltig hoge contrapties met dat enorme wiel voor en zo'n wankel kinderwielteje erachter. Ach, wat. Ze wil zelf ook zo'n ding. Ook zo'n leren zadel onder haar billen en dan, zoef, vooruit met wapperende rokken. Of met wapperend dienstkostuum in haar geval. Het zwart-witte uniform van Hollands linnen dat ze van haar werkgever heeft gekregen – O, dank u, mevrouw Dumbarton.

Veel meer dan het uniform bezit ze niet. In het valies aan haar arm heeft ze een haarborstel, haar slaapjapon, een verschooning, een groengeruite jurk, een reukwaterflesje met kwastje en spuitpomponnetje van mevrouw, een zilveren heupflacon van meneer, en een tweetal zilveren bonbonschaaltjes. Diefstal. Daar kon je tien jaar geleden nog voor naar Australië worden gestuurd.

Ze giechelt. Ga je gang. Stuur me maar. Het zou haar de kosten van een passage besparen. Diefstal, welnee. Compensatie. Voor alle beddenpannen die ze heeft geleege. Voor het eeuwige gegluur en gegraai van de man des huizes – met zijn stomme fez, zijn lakschoenen en de vlekken in zijn broek.

Na Queen Victoria Street vernauwen de straten zich tot stegen, sloppen. Grimmig, vuil, mistig. Mist die bestaat uit dichte slierten olieachtige druppeltjes die alles verduisteren en overal aan vastplakken. De dienstmeid in Stella overweegt hoeveel mensen je nodig zou hebben om de stad schoon te schrobben. Maar zelfs dan, hoelang zou het duren voor de zwart-bruine laag roet uit duizenden grotere en kleinere schoorstenen weer neer zou slaan? Dagen? Uren? Londen moet de smerigste stad op aarde zijn. Misschien een passend souvenir om mee te nemen naar de andere kant: een flesje stadslucht. Om aan te ruiken in het onwaarschijnlijke geval dat ze heimwee krijgt. Een parfum van houtsmook, mest, chemische dampen en cholera. Ze gruwelt van haar eigen idee.

Dan is ze er. Whitechapel. Honderden mensen dringen zich door elke straat. Schreeuwend, duwend, een vuist schiet uit. Paardenvijgen worden hier niet bijeengeveegd, vuilnis niet opgehaald, kwispedoren en ondersteken op straat gelegd. Grauw wasgoed hangt als treurige guirlandes van raam naar raam. Inkhorn Court waar de Ieren samenklonteren, Tewkesbury Buildings waar een kolonie Israëlieten uit Nederland huist. JOHNSON & STOCKLEY, PEAT AND COKES MERCHANTS: de naam op de gevel is alleen nog leesbaar als je weet wat er staat; alles bedekt met een donkerbruine laag. Het is als of Stella in de tijd terugloopt en de achttiende eeuw betreedt.

Ze is hier geboren. Opgegroeid. Ze zou zich hier thuis moeten voelen, maar dat doet ze niet. Ze was het simpelweg vergeten, de verstikkende lijfelijkheid in deze mierenhoop. De afwezigheid van zonlicht, van kleur; de naar gin walmende kots in de goot; de onthutsende magerte van zijn bewoners. Stella schaamt zich opeens voor haar blozende wangen en haar stevige heupen. Voor haar dienstmeiduniform en het helderwit gehaakte mutsje dat haar midden in deze verrotte sloppen onderscheidt alsof ze van koninklijken bloede is.

In de drukte lijkt ze te worden samengeperst. Een dronken

grijsaard knijpt haar in haar kont. ‘Lekker sappig,’ zegt hij, tadeloos lachend. Haar knie schiet omhoog en plet iets broos in het kruis van de man; de grijns verdwijnt abrupt.

Stella’s moeder kijkt niet op van haar naaiwerk. ‘Ben je verdomme weer ontslagen.’

Wanneer was ze hier voor het laatst? Maanden geleden; de begrafenis van Benjamin was in juni. Er is weinig veranderd. De kleine vierkante ruitjes lijken nog meer dichtgeslibd. Er zijn een paar oude stoelen bij gekomen, van de onderhuurders waarschijnlijk.

‘Nee, deze keer ben ik zelf weggegaan.’

‘Wat?’ Haar moeders mond valt open. Een rij spelden blijft aan haar onderlip plakken.

Het onvermijdelijke moment. Even doorbijten. ‘Ik heb mijn congé genomen.’

‘Waarom?’

‘Omdat ik wegga.’

Haar moeder naait door, haar aandacht is weer voor de stof en het patroon dat nauwelijks zichtbaar is in het weinige licht.

‘Waarheen?’

Haar moeder. Kromme rug. Dun haar. De spelden weer tussen de lippen geklemd. *Zo ga ik dus niet worden*, denkt Stella. *Nooit!*

‘Ik ga naar Australië.’

De naald schiet door de stof heen in de vinger van haar moeder. ‘Gods kont!’ Een druppel bloed welt op uit de eeltige bruine vinger, net onder de zwarte nagel. De pijn op het gezicht van haar moeder doet Stella plezier.

‘Australië? Wat bazel je?’

‘Met de *Agnes Rose*. Naar Adelaide.’

‘Wann...’

‘Overmorgen.’

‘Overmorgen!’

‘Ik heb Samuel aangeschreven, hij haalt me in Adelaide van de boot.’

‘Je neef? Maar die deugt niet. De hele buurt haalde opgelucht adem toen hij werd gedeporteerd!’

‘Ja, inderdaad. Die.’

‘Hoelang weet je dat al?’

‘Al drie maanden.’

Stella heeft het gevoel dat ze een gerepeteerde tekst in een toneelstuk voordraagt. En dat is misschien ook zo.

‘En nu pas...’ Langzaam schudt haar moeder haar hoofd. Is dat een traan? Vast niet.

‘Ik had je ook een briefje uit Adelaide kunnen sturen,’ zegt ze.

Haar moeder haalt de schouders op. Het bloed is verdwenen, weggeklit, de naald flitst weer. ‘Je bent niet goed bij je hoofd. Je had deugdelijk werk. Voldoende te eten. Een dak boven je hoofd. Vast handgeld elke maand... waar ik geen penny van gezien heb, trouwens.’

Allemaal waar.

‘God zal me kraken! Australië! Daar wonen alleen boeven. En kangoeroes.’

‘Van de boeven komt waarschijnlijk de helft hier uit de buurt, en die kangoeroes kan ik wel aan.’

‘En de reis! Je kunt toch niet als vrouw alleen gaan? Tussen al die mannen! Hoelang duurt zo’n reis wel niet? Twee, drie maanden?’

Dat was inderdaad een punt van zorg. ‘Ik ben een keurig net-weduwe. En het is een keurig net schip.’

‘En waar haal je het geld voor de overtocht vandaan? Huh?’

Stella kijkt met een half oog naar haar valies. Het reukwater houdt ze zelf, de heupflacon drinkt ze leeg en daarna gaat die met de bonbonschaaltjes naar Sutton’s, de pandjesbaas in Victoria Street. Dat moet genoeg zijn voor de overtocht. Opnieuw verheugt ze zich in haar eigen doortastendheid, haar zelfred-

zaamheid. Niet zomaar op het laatste moment zomaar wat zilveren lepels bij elkaar gegraaid, nee, doordácht. Waardevolle, kleine dingen die niet direct gemist worden. Niet te herkenbaar en makkelijk te verpanden.

‘Gespaard.’

De oogjes van haar moeder vernauwen zich. Mama Fisher is niet schoon, niet slim, en niet aardig, maar aan haar wantrouwen mankeert niets. ‘Waarvan?’

‘Dat gaat je niets aan.’

Een fluim kletst zwaar in de kwispedoor. ‘Als je man er nog was, zou hij die grote mond van je met carbolzeep uitspoelen, jongedame.’

‘Dat betwijfel ik. Maar hij is dood, dus dat zullen we nooit te weten komen.’

Haar moeder heeft naald en draad opnieuw ter hand genomen. In de diepe schaduw lijkt ze met bochel, vlijtige vingers en suizende ademhaling precies op een machinaal naaiapparaat. Zo’n nieuwerwetse van Singer.

‘Overmorgen, zei je?’

‘Ja.’

‘Ga dan maar. Ga nu maar. Pak je spullen en sodemieter maar op.’

Stella blijft sprakeloos staan.

‘Heb je me niet gehoord?’

‘Dag,’ zegt ze even later tegen de vermolmde voordeur en de dichtgekoekte ruitjes waarachter haar moeder niet meer zichtbaar is. Een traan welt op, maar het verdriet weigert haar hart te bereiken. Als ze al iets voelt, is het opluchting.

Pak je spullen. Ha! Welke spullen?